

World Conference on Agricultural and Earth Sciences

Hosted Online from Istanbul, Turkey

Date: 20th October, 2026

Website: <https://econferencia.com>

INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDA BAHOLOVCHI LEKSIKANI KORPUS ASOSIDA O‘RGANISH: METODIK TAMOYILLAR

Inoyatova Dilnoza Ilxomovna

Buxoro davlat pedagogika instituti, Xorijiy
tillarni o‘qitish metodikasi kafedrası o‘qituvchisi
Elektron pochta: inoyatovadilnoza97@gmail.com

Annotatsiya

Tezida ingliz va o‘zbek tillaridagi baholovchi leksikani korpus asosida o‘rganishning metodik tamoyillari keng yoritiladi. Korpus materiallarini tanlash va muvofiqlashtirish, baholovchi birliklarni kontekstda belgilash, chastotani normallashtirish, konkordans va kollokatsion tahlil, shuningdek, annotatsiya ishonchliligini ta‘minlash masalalari ko‘rib chiqiladi. Miqdoriy natijalarni sifat tahlili bilan uyg‘unlashtirishning ahamiyati asoslanadi.

Kalit so‘zlar: baholovchi leksika, korpus lingvistikasi, konkordans, kollokatsiya, normallashtirilgan chastota, annotatsiya, qiyosiy tahlil.

КОРПУСНОЕ ИЗУЧЕНИЕ ОЦЕНОЧНОЙ ЛЕКСИКИ В АНГЛИЙСКОМ И УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКАХ: МЕТОДИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ

Иноятова Дилноза Илхомовна

Преподаватель кафедры методики преподавания иностранных языков
Бухарского государственного педагогического института
Электронная почта: inoyatovadilnoza97@gmail.com

World Conference on Agricultural and Earth Sciences

Hosted Online from Istanbul, Turkey

Date: 20th October, 2026

Website: <https://econferencia.com>

Аннотация

В тезисе подробно рассматриваются методические принципы корпусного изучения оценочной лексики английского и узбекского языков. Анализируются вопросы отбора и согласования корпусных материалов, разметки оценочных единиц в контексте, нормализации частотных показателей, конкордансного и коллокационного анализа, а также обеспечения надёжности аннотации. Обосновывается значимость сочетания количественных результатов с качественным анализом.

Ключевые слова: оценочная лексика, корпусная лингвистика, конкорданс, коллокация, нормализованная частотность, аннотация, сопоставительный анализ.

CORPUS-BASED STUDY OF EVALUATIVE LEXIS IN ENGLISH AND UZBEK: METHODOLOGICAL PRINCIPLES

Inoyatova Dilnoza Ilxomovna

Lecturer, Department of Foreign Language Teaching Methodology,

Bukhara State Pedagogical Institute

E-mail: inoyatovadilnoza97@gmail.com

Abstract

The thesis discusses in detail the methodological principles of a corpus-based study of evaluative lexis in English and Uzbek. It considers the selection and alignment of corpus materials, the annotation of evaluative units in context, frequency normalization, concordance and collocation analysis, and ensuring the reliability of annotation. The importance of combining quantitative results with qualitative analysis is substantiated.

World Conference on Agricultural and Earth Sciences

Hosted Online from Istanbul, Turkey

Date: 20th October, 2026

Website: <https://econferencia.com>

Keywords: evaluative lexis, corpus linguistics, concordance, collocation, normalized frequency, annotation, comparative analysis.

KIRISH

Baholovchi leksika til egalarining shaxs, predmet, hodisa, xatti-harakat yoki vaziyatga nisbatan ijobiy, salbiy yoxud neytral munosabatini ifodalashda muhim vosita hisoblanadi. Baholash faqat alohida sifat yoki ravishlar orqali emas, balki otlar, fe'llar, turg'un birikmalar, metaforik ifodalar va butun gaplar yordamida ham yuzaga chiqadi. Masalan, ingliz tilidagi "excellent", "awful", "remarkable" kabi birliklar yoki o'zbek tilidagi "a'lo", "jirkanch", "e'tiborga molik" kabi ifodalar turli baholash darajalarini ifodalashi mumkin. Biroq ularning haqiqiy vazifasi ko'pincha kontekstga bog'liq bo'ladi.

Baholovchi birliklarni faqat lug'at ta'riflari asosida o'rganish ularning real nutqdagi tarqalishi, birikuvchanligi va pragmatik vazifalarini to'liq ochib bermaydi. Korpus lingvistikasi katta hajmdagi yozma yoki og'zaki matnlarni tizimli tahlil qilish orqali so'zlarning qo'llanish chastotasi, atrofidagi leksik birliklar va janrlar bo'yicha farqlarini kuzatish imkonini beradi. Shu jihatdan korpus usuli ingliz va o'zbek tillaridagi baholash vositalarini qiyosiy o'rganish uchun samarali metodik asos yaratadi [1; 3].

ASOSIY QISM (MUHOKAMA VA NATIJA).

Korpus materiallarini tanlash va qiyoslash. Tadqiqotning dastlabki bosqichi maqsadga muvofiq korpus yoki matnlar to'plamini tanlashdan iborat. Tanlovda matnlarning janri, yaratilgan davri, mualliflar tarkibi, kommunikativ vazifasi va manbasi hisobga olinishi zarur. Masalan, ingliz tilidagi gazeta maqolalarini o'zbek tilidagi badiiy asarlar bilan bevosita qiyoslash natijalarni buzishi mumkin, chunki janr va uslubiy xususiyatlar baholovchi birliklar ishlatilishiga ta'sir

World Conference on Agricultural and Earth Sciences

Hosted Online from Istanbul, Turkey

Date: 20th October, 2026

Website: <https://econferencia.com>

ko'rsatadi. Imkon qadar bir-biriga mos janr va kommunikativ vaziyatlardan olingan materiallarni taqqoslash lozim [1].

Korpuslar hajmi teng bo'lmagan holatlarda xom chastotalarni solishtirish to'g'ri xulosa bermasligi mumkin. Shuning uchun birliklarning qo'llanish ko'rsatkichlarini umumiy so'zlar soniga nisbatan hisoblash, ya'ni chastotani normallashtirish tavsiya etiladi. Masalan, million so'zga nisbatan qo'llanish chastotasi turli hajmdagi korpuslarni qiyoslashga yordam beradi. Bunda normallashtirilgan ko'rsatkichlar ham korpus tarkibidagi janr, mavzu va manba farqlarini avtomatik ravishda bartaraf etmasligi e'tiborda tutilishi kerak [4].

Baholovchi birliklarni aniqlash va annotatsiya qilish. Baholovchi birliklarni belgilashdan oldin annotatsiya yo'riqnomasi ishlab chiqilishi maqsadga muvofiq. Unda baholash obyekti, baholash yo'nalishi, intensivlik darajasi, kontekst turi va pragmatik vazifa kabi belgilar aniq ta'riflanadi. Ijobiy va salbiy qutblar bilan birga neytral, aralash hamda noaniq holatlarni alohida belgilash mumkin. Bunday tasnif baholashning doimo ikki qutbli bo'lmashligini va ayrim birliklarning talqini kontekstga qarab o'zgarishini hisobga oladi.

Masalan, "qiziq" so'zi o'zbek tilida ijobiy qiziqish yoki hayratni ifodalashi, ayrim vaziyatlarda esa kinoyali yoki salbiy ma'noda qo'llanishi mumkin. Ingliz tilidagi "interesting" ham odatda ijobiy yoki neytral baho bersa-da, muayyan kontekstda kinoya vazifasini bajarishi ehtimoldan xoli emas. Shu sababli annotatsiya faqat so'zning lug'aviy ma'nosiga asoslanmasdan, to'liq gap va imkon qadar kengroq diskurs kontekstini ham qamrab olishi kerak.

Annotatsiya ishonchliligini oshirish uchun dastlab kichik hajmdagi sinov materiali belgilab chiqiladi. Sinov jarayonida noaniq mezonlar aniqlanib, yo'riqnoma takomillashtiriladi. Imkon bo'lsa, bir xil namunalarni ikki yoki undan ortiq annotator mustaqil belgilaydi; so'ng ularning qarorlari solishtirilib,

World Conference on Agricultural and Earth Sciences

Hosted Online from Istanbul, Turkey

Date: 20th October, 2026

Website: <https://econferencia.com>

kelishmovchilik sabablari muhokama qilinadi. Bu jarayon baholash mezonlarining izchilligini tekshirish va subyektiv talqin ta'sirini kamaytirishga xizmat qiladi [4].

Konkordans va kollokatsion tahlil. Konkordans tahlili tanlangan birlikning real matnlardagi qo'llanishlarini qisqa kontekst bilan birga ko'rsatadi. Bu usul bir so'zning turli kontekstlarda qanday ma'no va vazifa kasb etishini aniqlash, odatiy qo'llanishlarni noodatiy holatlardan farqlash hamda dastlabki farazlarni tekshirish uchun qulaydir. Konkordans natijalarini tahlil qilishda birlikning chap va o'ng konteksti, gapning umumiy mazmuni va matn janri hisobga olinadi [2]. Kollokatsion tahlil esa baholovchi birlik bilan muntazam ravishda birga uchraydigan so'zlarni aniqlashga yordam beradi. Masalan, ingliz tilida "deep concern", "highly effective" yoki "serious problem" kabi birikmalar baholashning muayyan otlar va kuchaytirgichlar bilan bog'liqligini ko'rsatishi mumkin. O'zbek tilida "jiddiy muammo", "nihoyatda samarali", "katta taassurot" kabi birikmalar o'rganilishi mumkin. Ushbu misollar tahlil yo'nalishini ko'rsatadi; ularning qanchalik tipik ekanini esa tanlangan korpus ma'lumotlari asosida tekshirish zarur [2; 3].

Chastota va kollokatsiya ko'rsatkichlari o'z-o'zidan muayyan pragmatik ma'noni yoki sababiy bog'lanishni isbotlamaydi. Statistik natijalar sifat tahlili bilan birga talqin qilinishi, shuningdek, kam uchraydigan, ammo nazariy jihatdan muhim kontekstlar ham e'tibordan chetda qolmasligi lozim. Shu tariqa miqdoriy va sifat metodlarini birlashtirish tahlilning izchilligini oshiradi [4].

Qiyosiy tahlilning bosqichlari va amaliy ahamiyati. Ingliz va o'zbek tillarini qiyoslashda tahlilni bir necha bosqichda tashkil etish mumkin: birinchidan, tadqiqot savoli va baholovchi birliklar doirasini belgilash; ikkinchidan, mos

World Conference on Agricultural and Earth Sciences

Hosted Online from Istanbul, Turkey

Date: 20th October, 2026

Website: <https://econferencia.com>

korpus materiallarini tanlash; uchinchidan, birliklarni aniqlash va kontekstual annotatsiya qilish; to'rtinchidan, chastota hamda kollokatsion xususiyatlarni hisoblash; beshinchidan, olingan ko'rsatkichlarni matn misollari orqali izohlash. Yakuniy bosqichda o'xshashliklar va farqlar til tizimi, madaniy me'yorlar yoki janr xususiyatlari bilan bog'liq bo'lishi mumkinligi ehtiyotkorlik bilan muhokama qilinadi.

Mazkur metodik yondashuv leksik semantika, pragmatika, tarjimashunoslik va chet tilini o'qitish sohalarida qo'llanishi mumkin. Xususan, o'quvchilarga baholovchi birliklarning faqat lug'aviy tarjimasini emas, balki ularning odatiy birikuvchanligi, uslubiy cheklovlari va nutqiy ta'sirini ham o'rgatish mumkin. Korpus misollari autentik kontekstlarni ko'rsatib, til o'rganuvchilarning leksik tanlov va pragmatik kompetensiyasini rivojlantirishga xizmat qiladi.

XULOSA

Korpusga asoslangan qiyosiy tahlil ingliz va o'zbek tillaridagi baholovchi leksikaning real qo'llanishini izchil o'rganish imkonini beradi. Bunda korpus manbalarini asosli tanlash, janr va hajm jihatidan muvofiqlikni hisobga olish, chastotani normallashtirish, kontekstual annotatsiya, konkordans va kollokatsion tahlil hamda annotatsiya ishonchliligini tekshirish muhim shartlar hisoblanadi. Miqdoriy ko'rsatkichlarni sifat tahlili bilan uyg'unlashtirish baholovchi birliklarning semantik va pragmatik xususiyatlarini chuqurroq tavsiflashga yordam beradi. Taklif etilgan tamoyillar kelgusida ingliz va o'zbek tillaridagi baholash vositalarini tizimli qiyoslash uchun metodik asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

World Conference on Agricultural and Earth Sciences

Hosted Online from Istanbul, Turkey

Date: 20th October, 2026

Website: <https://econferencia.com>

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

- 1.Hunston, S. Corpora in Applied Linguistics. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.
- 2.Sinclair, J. Corpus, Concordance, Collocation. Oxford: Oxford University Press, 1991.
- 3.Stubbs, M. Words and Phrases: Corpus Studies of Lexical Semantics. Oxford: Blackwell, 2001.
- 4.Brezina, V. Statistics in Corpus Linguistics: A Practical Guide. Cambridge: Cambridge University Press, 2018.